

บทที่ ๗

พุทธจริยศาสตร์กับปัญหาการซื้อขายอวัยวะ

๗.๑ ปัญหาการซื้อขายอวัยวะ

ไม่มีมนุษย์คนใดในโลกนี้ต้องการสิ่งที่ตนเองไม่ปรารถนา และไม่ปรารถนาในสิ่งที่ตนเองต้องการ ถ้าเราสังเกตถึงการพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจของเราแล้วจะเห็นว่า ตั้งแต่เกิดมาเราก็มีคนเลี้ยงดูเราคือพ่อ แม่ ร่างกายและจิตใจของเราเป็นสมบัติทิพย์ของพ่อและแม่ทั้งกลางวันและกลางคืน เมื่อเราเติบโตขึ้นมาก็รู้จักรักษาตนเอง อาบน้ำวันละหลายครั้งเพื่อให้ร่างกายสะอาด สดชื่น จิตใจเบิกบาน เราลงทุนซื้อเครื่องสำอางมาป้องกันไม่ให้ผิวพรรณของเราดำคล้ำ หรือประสบกับสิ่งที่ไม่ปรารถนา สรุปลก็คือเรารักร่างกายของเราเป็นอันดับแรกที่เรามองเห็นและสามารถแสดงให้คนอื่นเห็นได้ด้วย เมื่อร่างกายเป็นทุกข์จิตใจก็เป็นทุกข์ตามไปด้วย อวัยวะของเราทุกชิ้นส่วนจึงเป็นสมบัติที่เราไม่ต้องการสละให้ใครง่าย ๆ ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์อย่างหนึ่งคือ ความเห็นแก่ตัวเอง อันดับแรกก็คือร่างกายสรีระนี้แหละ แต่การซื้อขายอวัยวะของมนุษย์ เพื่อมนุษย์กำลังเป็นปัญหากระทบทางด้านศีลธรรมอยู่ในปัจจุบันนี้ ปัญหา ก็คือเป็นสิ่งสมควรหรือไม่ในกรณีดังกล่าว เพราะว่ามีพุทธพจน์บทหนึ่งได้กล่าวถึงเรื่องนี้เอาไว้ว่า

จเช ธนํ อองควรสส เหตุ อองคํ จเช ชีวิตํ รุกขมาโน
อองคํ ธนํ ชีวิตตฺวาปิ สพฺพํ จเช นโร ธมฺมานุสฺสรนฺโต ฯ
นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะอันประเสริฐ
เมื่อจะรักมาชีวิตไว้ พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรม
พึงสละทั้งอวัยวะ ทั้งทรัพย์และแม่ชีวิตทั้งหมด¹

อวัยวะ (organ) คือ ซีน, ส่วน, ส่วนของร่างกาย, หรืออวัยวะ² อวัยวะในความหมายทางพระพุทธศาสนาหมายถึง สิ่งที่เป็นรูปในชั้น ๕ เป็นสภาพที่ต้องสลายไปเพราะปัจจัยปรุงแต่งต่าง ๆ อันขัดแย้งกัน หรือสิ่งที่เป็นรูปร่างพร้อมทั้งอาการของมัน³ ซึ่งต่างจากคำว่าชีวิต ซึ่งหมายถึงการเป็นอยู่ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ชีวิตคือสิ่งที่ประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม⁴

อวัยวะในความหมายทางการแพทย์หมายถึง อวัยวะที่เป็นส่วนรูปธรรม “ปัจจุบันวงการแพทย์ทั่วโลกยอมรับว่า การผ่าตัดเปลี่ยนอวัยวะเป็นการรักษาที่ประสบผลสำเร็จ เป็นผลงานความก้าวหน้าชิ้นสำคัญ ในศตวรรษนี้ อวัยวะที่สามารถผ่าตัดเปลี่ยนได้จนถึงเป็นการรักษามาตรฐานวิธีการหนึ่งได้แก่ การผ่าตัดเปลี่ยนไต ... ตับ...ตับอ่อน...หัวใจ...ปอด...หัวใจ - ปอด และไขกระดูก”⁵

ดังนั้น อวัยวะโดยภาพรวมก็คือส่วนหนึ่งของชีวิตมนุษย์อันประกอบด้วยรูปธรรมและนามธรรม แต่ถ้าเน้นที่อวัยวะที่เราเข้าใจกัน ก็สามารถจัดเข้าในธาตุ ๔ อันเป็นส่วนของปฐวีธาตุ ธาตุดิน ดังพุทธพจน์ที่ว่า

¹ ขุ.ชา. ๒๘/๓๘๒/๑๐๖.

² ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๘), หน้า ๙๒๓.

³ พระธรรมปิฎก, พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕๓.

⁴ เรื่องเดียวกัน. หน้า ๕๘.

⁵ ไสภณ จิรสิริธรรม, การผ่าตัดเปลี่ยนอวัยวะ ในกฎหมายแพทย์และสาธารณสุข, (กรุงเทพฯ : เดือนตุลา, ๒๕๔๐), หน้า ๘๒.

กายของเราเนี่ยแล มีรูปประกอบด้วยมหาภูต ๔ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) เกิดแต่มารดาบิดาเติบโตขึ้นด้วยข้าวสุกและขนมสด ไม่เที่ยง ต้องอบ ต้องนวดเพ้น ถูกทำลายและกระจัดกระจายเป็นธรรมดาและวิญญาณของเราเนี่ย ก็อาศัยอยู่ในกายเนี่ยเนื่ออยู่ในกายเนี่ย เปรียบเหมือนแก้วไฟทูลย์อันงาม เกิดเองอย่างบริสุทธิ์ แปรเหลี่ยม นายช่างเจียรระไนดีแล้ว ลูกใสแวววาว สมส่วน ทุกอย่างมีด้ายเขียวเหลืองแดงขาวหรือนวลร้อยอยู่ในนั้น⁶

อวัยวะ ในความหมายที่ทราบกันก็คือ ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของร่างกายอันเป็นส่วนรูปธรรม ส่วนมากเน้นไปที่อวัยวะที่สำคัญในการควบคุมร่างกาย เช่น หัวใจ ปอด ตับ ไต เป็นต้น ปัญหาการซื้อขายอวัยวะ จึงเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อหลักจริยธรรมทางการแพทย์ หลักกฎหมาย และศีลธรรมอันดีของประชาชน

ปัญหาในเรื่องนี้ก็คือ การซื้อขายอวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นถูกกฎหมายหรือไม่ ผิดหลักศีลธรรมจริยธรรมของศาสนาและสังคมหรือไม่ จะได้พิจารณาเป็นลำดับไป

๗.๒ การซื้อขายอวัยวะของมนุษย์กฎหมายรับรองหรือไม่

มนุษย์ได้ชื่อว่าเป็นสัตว์ประเสริฐตามนิยามที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา คำว่า ประเสริฐ มี ๒ ความหมายคือ ประเสริฐทางด้านสรีระ และประเสริฐทางด้านจิตใจ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า ประเสริฐทั้งทางกายและจิตใจนั่นเอง มนุษย์มีจริยธรรมอยู่อย่างหนึ่งในบรรดาหลาย ๆ ข้อ ที่ไม่เหมือนสัตว์ประเภทอื่น ๆ ที่อยู่ในโลกนี้ นั่นก็คือ ความรักในเผ่าพันธุ์ของตนเองแบบยั่งยืน ซึ่งถ้ากล่าวเช่นนี้อาจจะมีข้อแย้งว่า มนุษย์เรามีหลายเผ่าพันธุ์ ก็เท่ากับเป็นการรักเผ่าพันธุ์ที่แคบเกินไป ประเด็นนี้จะไม่ขอกล่าวถึง แต่ทุกเผ่าพันธุ์ยอมรับกันก็คือทุกคนที่อยู่ในกลุ่มของตนเองจะต้องรักสามัคคีกัน ป้องกันตนเองและเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่ตลอดไปให้นานที่สุดโดยเฉพาะ การป้องกันตนเองจากอันตรายที่จะเกิดขึ้น เป็นหัวใจสำคัญอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์ทุกคนเรียกว่า เป็นปัญหาเฉพาะหน้าที่ทุกคนต้องปฏิบัติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้แต่คนร่วมสายโลหิตกันก็ตามก็ไม่ได้รับช้อยกเว้นใน กรณีเช่นนี้เช่น บิดาฆ่าลูกของตนเอง เพื่อป้องกันตัวจากการที่ถูกลูกทำร้าย หรือ ลูกฆ่าพ่อของตนเองเพราะทนต่อการทำทารุณกรรมไม่ไหว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การป้องกันตนเองของมนุษย์มีความสำคัญกว่าการป้องกันเผ่าพันธุ์หรือเพื่อนบ้านตลอดถึงประเทศชาติของตนด้วยซ้ำไป ซึ่งเป็นจริงที่มีให้เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น เมื่อมนุษย์ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประเสริฐได้กระทำการซื้อขายอวัยวะไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม มีจุดประสงค์อย่างไรก็ตาม ถ้ามว่า ด้าน กฎหมาย เป็นการทำผิดหรือไม่? คำตอบแบ่งออกเป็น ๒ ประเด็นคือ ๑) ผู้ป่วย มีเจตนาจะบริจาคอวัยวะบาง ส่วนหรือทั้งหมดของตนเองด้วยความเต็มใจ และ ๒) ผู้ป่วยไม่เต็มใจที่บริจาคอวัยวะหรือขายอวัยวะของตนเอง เราจะมาพิจารณาประเด็นแรกก่อน

๗.๒.๑ ผู้ป่วยมีเจตนาบริจาคอวัยวะ

การบริจาคอวัยวะเป็นไปด้วยความยินยอมของผู้บริจาคเป็นสำคัญทางกฎหมายถือว่าไม่ผิด เพราะว่าเจ้าของมีเจตนาเช่นนั้น การบริจาคมีอยู่ ๒ กรณีคือ บริจาคหลังจากที่ตนตายลงไป โดยทำหนังสือบริจาคเป็น ลายลักษณ์อักษร และกรณีเจ้าของยังมีชีวิตอยู่แต่ต้องการบริจาคอวัยวะให้แก่คนอื่น ก็ทำให้ถูกต้องเหมือนกรณีการบริจาคกรณีแรกคือทำเป็นลายลักษณ์อักษร กรณีบริจาคเช่นนี้ไม่ผิดกฎหมายแต่อย่างใด กรณีที่เจ้าของร่างกายบริจาคร่างกายให้ทางโรงพยาบาลหรือจุดประสงค์อื่น ๆ ในกรณีที่ตายลง การตายที่สมบูรณ์ที่ถือว่าการบริจาค่นั้นไม่ผิดกฎหมายและศีลธรรม ต้องรู้ว่าบุคคลนั้นได้ตายไปแล้วจริง ๆ กรณีตายทางการแพทย์มีหลักเกณฑ์ในการตัดสินว่าคนนี้ตายหรือยังไม่ตาย โดยพิจารณาจากแกนสมองตายและเกณฑ์วินิจฉัยของแพทย์ โดยอาศัยประกาศของแพทย์สภา ลงวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๒ ดังนี้

⁶ ที.สี. ๙/๑๓๑/๘๗.

ก. การวินิจฉัยสมองตายจะทำได้ในสถานะและเงื่อนไข ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ป่วยต้องไม่รู้สึกรู้ตัว โดยจะต้องแน่ใจว่าเหตุของการไม่รู้สึกรู้ตัวนี้ไม่ได้เกิดมาจาก

- ๑) พิษยา เช่น ยาเสพติด ยานอนหลับ หรือยากล่อมประสาท
- ๒) สถานะอุณหภูมิต่ำในร่างกายต่ำ
- ๓) สถานะผิดปกติของระบบต่อมไร้ท่อและเมตาบอลิก
- ๔) สถานะช็อค

๒. ผู้ป่วยที่ไม่รู้สึกรู้ตัวนั้นอยู่ในเครื่องช่วยหายใจ เนื่องจากไม่หายใจ โดยจะต้องแน่ใจว่าเหตุของการไม่หายใจ ไม่ได้เกิดมาจากขาดกล้ามเนื้อ หรือยาอื่น ๆ

๓. จะต้องมีการวินิจฉัยถึงสาเหตุของการไม่รู้สึกรู้ตัวและไม่หายใจในผู้ป่วยนั้น โดยที่ให้ผู้รู้แน่ชัดโดยปราศจากข้อสงสัยเลยว่า สถานะของผู้ป่วยนี้เกิดขึ้นจากการที่สมองเสียหายโดยไม่มีหนทางเยียวยาได้อีกแล้ว

๔. ถ้าผู้ป่วยอยู่ในสถานะครบตามเงื่อนไขที่กำหนดแล้ว จะต้องทำการตรวจสอบเพื่อยืนยันว่าสมองตายคือ

๔.๑ ต้องไม่มีการเคลื่อนไหว ใด ได้เอง ไม่มีอาการชัก

๔.๒ ต้องไม่มีรีเฟล็กซ์ของแกนสมอง ทั้ง ๖ ประการ ดังต่อไปนี้

(๑) รูม่านตาจะไม่เคลื่อนไหวหรือเปลี่ยนขนาด ตรวจสอบได้โดยใช้ไฟฉายส่องเข้าไปในลูกตา

(๒) ตาตำจะไม่กระพริบ ตรวจสอบได้โดยใช้สำลีเช็ดที่ตาตำ

(๓) ไม่ปรากฏการหดตัวของกล้ามเนื้อที่ใบหน้าอันแสดงอาการเจ็บปวดเกิดขึ้นเมื่อมีสิ่งใดมาทดสอบได้โดยการใช้นิ้วมือกดตรงหน้าผากหรือหยิกบริเวณแขนหรือขา

(๔) เมื่อจับศีรษะหันไปข้างใดข้างหนึ่ง ลูกตาทั้งสองข้างจะไม่เคลื่อนไหว

(๕) ลูกตาจะไม่เคลื่อนไหว แม้มีการกระตุ้นโดยใช้น้ำเย็นกรอกเข้าในหูข้างใดข้างหนึ่ง

(๖) จะไม่ปรากฏอาการไอหรืออาเจียน ตรวจสอบได้โดยการใช้สายยางแยงเข้าไปในหลอดลม

๔.๓ ไม่สามารถหายใจได้เองซึ่งทดสอบได้โดยการหยุดเครื่องช่วยหายใจ

๔.๔ สถานะตรวจพบในข้อ ๔.๑, ๔.๒, และ ๔.๓ นี้ จะต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นเวลาอย่างน้อย ๖ ชั่วโมงจึงจะถือว่าสมองตาย

ข. วิธีการปฏิบัติในการวินิจฉัยสมองตาย

๑. การวินิจฉัยสมองตายต้องกระทำโดยองค์คณะของแพทย์ไม่น้อยกว่า ๓ คน โดยคนหนึ่งเป็นแพทย์เจ้าของผู้ป่วย และอีก ๑ ใน ๒ คนที่เหลือควรเป็นแพทย์สาขาประสาทวิทยา หรือ แพทย์สาขาประสาทศัลยศาสตร์ (ถ้ามี)

๒. องค์คณะของแพทย์ผู้วินิจฉัยสมองตาย ต้องไม่ประกอบด้วยแพทย์ผู้กระทำการผ่าตัดปลูกถ่าย อวัยวะรายนั้น

๓. ผู้อำนวยการโรงพยาบาล หรือผู้ได้รับมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษรจะต้องร่วมเป็นผู้รับรองการวินิจฉัยสมองตายและเป็นผู้ลงนามรับรองการตาย⁷

ที่กล่าวมานี้คือ การที่แพทย์ตัดสินใจว่า ผู้ป่วยได้ตายแล้ว จึงจะสามารถทำการนำอวัยวะจากบุคคลที่ กายและได้บริจาคให้กับโรงพยาบาล ไปปลูกถ่ายอวัยวะให้กับคนอื่นได้ หรือนำไปใช้ในทางการแพทย์ได้ ถือว่าไม่ผิดกฎหมาย

⁷ แสง บุญเฉลิมวิภาส, ภาวะสมองตายและการปลูกถ่ายอวัยวะ ในกฎหมายแพทยและสาธารณสุข, (กรุงเทพฯ:เดือนตุลา,๒๕๔๐), หน้า ๖๘-๗๐.

๗.๒.๒ ผู้ป่วยไม่มีเจตนาบริจาคอวัยวะ

ประการหลังนี้เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและหลักจริยธรรมของแพทย์เอง ศีลธรรมอันดีของศาสนา ปัญหาก็คือผู้ป่วยที่อยู่ในอาการใกล้ตาย แพทย์ก็จะพยายามให้ผู้ป่วยเซ็นรับรองการบริจาคอวัยวะ ให้กับทางโรงพยาบาล หรือให้ญาติผู้ป่วยเซ็นรับรองแทน เพื่อนำอวัยวะของผู้ตายไปประกอบอาชีพอันเป็น ธุรกิจทางการค้า ซึ่งผิดจรรยาบรรณของแพทย์ ซึ่งปรากฏในคำสาบานของแพทย์ที่จบการศึกษาตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าจะทำการรักษาเพื่อประโยชน์แห่งคนไข้ของข้าพเจ้า ด้วยความสามารถและสติปัญญาของข้าพเจ้า และจะไม่ก่ออันตรายและความบกพร่องแก่ผู้ใด”⁸

การประพฤติผิดจรรยาบรรณแพทย์นี้มีให้เห็นอยู่ประจำ เมื่อไม่นานมานี้มีนายแพทย์หลายท่านที่โรงพยาบาลวชิระปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ทำการขายอวัยวะคนไข้รายหนึ่ง โดยทำสัญญาปลอมหลอกให้คนป่วยและญาติเข้าใจผิดในการทำสัญญามอบร่างกายและอวัยวะโดยเฉพาะไตให้แก่ทางโรงพยาบาล ซึ่งผู้ป่วยและญาติ ๆ ไม่ยินยอม ผลการสืบสวนสอบสวน นายแพทย์ยอมรับว่าทำมาหลายรายแล้ว เพราะมีคน ต้องการไตและรายได้ดีเป็นกอบเป็นกำ จนมีข่าวออกมาว่า มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามกฎหมาย การนำอวัยวะออกจากผู้บริจาคขณะที่ผู้ป่วยมีชีวิตอยู่ ถ้าปรากฏโดยชัดแจ้งว่า ผู้นั้นยินยอมและความยินยอมนั้น ไม่ขัดต่อความสำนึกในศีลธรรมอันดี เช่น กรณีแม่กับลูก พี่กับน้องให้แก่กัน หรือญาติมิตรที่บริจาคให้กันด้วยความเต็มใจ ก็เป็นเรื่องที่กระทำได้ ปัญหาก็คืออย่าให้เป็นไปในลักษณะของการซื้อขาย เพราะว่าการทำเช่นนี้ถือว่าผิดกฎหมาย

การที่แพทย์ทำการซื้อขายอวัยวะของมนุษย์นั้น ไม่ว่าจะได้รับการยินยอมหรือไม่ก็ตาม ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ผิดทั้งจรรยาบรรณแพทย์ ทั้งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และกฎหมายอาญา จะขอยกมาประกอบดังนี้

กฎหมายรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๑ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การทรมาน การทำทารุณกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำ มิได้...⁹

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๔๒๐ ผู้ใดจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำต่อบุคคลอื่นโดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหายถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สินหรือสิทธิ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ดี ท่านว่าผู้นั้นทำละเมิด จำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อการนั้น¹⁰

หรือประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๙ บุคคลจะต้องรับผิดชอบอาญา ก็ต่อเมื่อ กระทำโดยเจตนาเว้นแต่จะกระทำโดยประมาท... กระทำโดยเจตนา ได้แก่การกระทำโดยรู้สำนึก ในการที่กระทำและขณะเดียวกันผู้กระทำประสงค์ต่อผล หรือย่อมเล็งเห็นผลของการกระทำนั้น¹¹

ปัญหาการซื้อขายอวัยวะของมนุษย์จะกระทำได้อีกโดยผู้เชี่ยวชาญหรือแพทย์เท่านั้น การกระทำผิดจึงมีเพียง ๒ กลุ่มนี้เท่านั้นที่สามารถกระทำการนี้ได้ โดยเฉพาะแพทย์ซึ่งถือว่าเป็นผู้ความดีงามต่อคนไข้ ควรจะยึดถือจรรยาบรรณแพทย์ให้มั่นคง รักษาอุดมการณ์ของแพทย์ ซึ่งไม่ควรมองมนุษย์เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์จากซากศพหรือคนป่วย ดังที่นักปราชญ์ท่านหนึ่งได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับมุมมองหรือทัศนคติของ แพทย์ที่

⁸ สิทธิของผู้ป่วย ในกฎหมายแพทย์และสาธารณสุข, (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖.

⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, จัดพิมพ์โดยเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ, หน้า ๑๔.

¹⁰ ฝ่ายวิชาการสุตรไพศาล, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์, (กรุงเทพฯ: สุตรไพศาล, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๐.

¹¹ ฝ่ายวิชาการสุตรไพศาล, ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, (กรุงเทพฯ: สุตรไพศาล, ๒๕๔๐), หน้า ๓๐.

มองคนไข้เอาไว้ว่า หนึ่งอาจจะมองคนไข้ในฐานะเป็นมนุษย์ หรือเป็นคนที่มีชีวิตและจิตใจ สองอาจจะมองในฐานะเป็นเครื่องยนต์ อันประกอบด้วยชิ้นส่วนต่าง ๆ เสมือนเป็นสิ่งไร้ชีวิต และสามารถมองคนไข้ในฐานะเป็นลูกค้า หรือผู้รับบริการ หรือถ้าให้แรง ก็คือ อาจจะมองคนไข้เป็นเหยื่อไปเลย (มองเพื่อหาผลประโยชน์จากคนไข้ เห็นคนไข้คนเป็นเงินเป็นทอง) กรณีการซื้อขายอวัยวะโดยการกระทำของแพทย์ก็อยู่ในประเด็นหลังนี้¹²

ดังนั้น ปัญหาการซื้อขายอวัยวะมนุษย์นั้น มีอยู่ ๒ กรณี คือ กรณีแรกไม่ใช้การซื้อขายในเชิงธุรกิจ แต่เป็นการบริจาคของผู้ป่วยด้วยความเต็มใจเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาค้นคว้าของแพทย์หรือเพื่อญาติ ๆ อันจะได้ประโยชน์จากอวัยวะ กรณีนี้กระทำไปด้วยเจตนาดี คนไข้ก็ไม่ผิดกฎหมาย คนที่ได้รับอวัยวะก็ได้ประโยชน์ แพทย์ผู้กระทำการเปลี่ยนอวัยวะก็ไม่ถือว่าทำผิดกฎหมายและจรรยาบรรณแพทย์ ส่วนกรณีที่สอง เป็นการค้าขายอวัยวะเชิงพาณิชย์ โดยแสวงหาผลประโยชน์จากคนไข้ทุกวิถีทาง ซึ่งก็มีข่าวเป็นประจำในเรื่อง เกี่ยวกับแพทย์ทำการขโมยไตของคนไข้ มีการฟ้องร้องให้เห็นอยู่บ่อย ๆ ซึ่งคนไข้ไม่เต็มใจหรือไม่อนุญาต กรณีเช่นนี้ การค้าขายอวัยวะเป็นการผิดศีลธรรมอันดีของสังคม ผิดกฎหมายทั้งทางแพ่งและทางอาญา ดังนั้น การซื้อขายอวัยวะไม่ว่าผู้ให้จะเต็มใจให้ก็ตาม หรือแพทย์จะกระทำผิดจรรยาบรรณแพทย์ก็ตาม ถือว่าเป็นการ กระทำที่ผิด และจะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย

๗.๓ สาเหตุของการซื้อขายอวัยวะ

หลักการของการค้าขายที่ว่า “เมื่อมีคนซื้อก็ต้องมีคนขาย” ยังใช้ได้ทุกยุคทุกสมัย แต่การค้าขาย แตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมและความต้องการของลูกค้า การซื้อขายอวัยวะของมนุษย์ถือเป็นเรื่อง ที่มีการทำมานาน เพียงแต่ว่าไม่เป็นที่เปิดเผยต่อสาธารณชนเท่านั้นเอง วงการค้าขายอวัยวะมนุษย์นี้กระทำกัน เป็นขบวนการโดยสังคมแฝงเงื้อมมือไปทั้งโรงพยาบาล คลินิก หรือองค์กรเอกชนที่ประกอบธุรกิจด้านนี้โดยตรงปัญหาที่คืออะไรคือสาเหตุหลัก ๆ ของการซื้อขายอวัยวะจะได้นำเสนอ ดังนี้

การซื้อขายอวัยวะกระทำกันเป็นธุรกิจที่ทำให้มีกำไรงดงามเกิดขึ้นในประเทศสหภาพโซเวียต (ปัจจุบันคือประเทศรัสเซีย) ซึ่งมีการทำธุรกิจค้าชิ้นส่วนของมนุษย์มานานแล้ว ถึงขนาดที่มีการตั้งบริษัทส่งออกที่เดียว การกระทำอาชีพนี้โด่งดังสุดขีดเมื่อประมาณปี ค.ศ. ๑๙๓๙ ก่อนสงครามโลกครั้งที่สองจะอุบัติขึ้น เมื่อมีการออกกฎหมายการค้าขายอวัยวะจากซอกศพได้ โดยแพทย์ไม่ต้องอนุญาตจากญาติคนตาย

ช่วงปี ค.ศ. ๑๙๕๐ หลังสงครามโลกจบลงแล้ว ธุรกิจนี้ก็เฟื่องฟูสุดขีด เพราะลูกค้ามีมากขึ้นอันเนื่องมาจากภัยจากสงคราม ที่ร่างกายพิการต้องการอวัยวะมาเสริมให้เป็นปกติ และเคลยศึกหรือสินค้ายัง หาได้ง่ายอยู่ทำให้มีการตั้งบริษัทค้าอวัยวะมนุษย์ขึ้นมาในโซเวียต คนที่มีผลงานในอาชีพนี้ที่โดดเด่นคือ นายวลาดีมีร์ ซีกีฟ เขาเป็นคนแรกที่ตั้งบริษัททำธุรกิจเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยมีการร่วมลงทุนกับนักธุรกิจชาวกรีก ตั้ง บริษัทชื่อว่า “ไบโอ” ในปี ค.ศ. ๑๙๕๘ มีรายงานว่าปัจจุบันมีบริษัทที่ทำธุรกิจประเภทนี้อยู่มากมายในรัสเซีย และประเทศใกล้เคียง แต่ถึงอย่างไรก็ตามบริษัทไบโอก็มิตลาดมากกว่าใคร ซึ่งสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ เลฟเฟอร์โตว์ สามารถผลิตต่อมได้ถึง ๑๘,๗๑๘ ชิ้น ลูกตา ๑,๑๗๒ คู่ และไต ๑,๔๕๓ ชิ้น¹³

สาเหตุทำให้มีการซื้ออวัยวะ

¹² พระธรรมปิฎก, ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก, (กรุงเทพฯ: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

¹³ ชานะ พาซื่อ, จริยศาสตร์ประยุกต์, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๗๔.

สาเหตุที่ทำให้มีการซื้ออวัยวะของมนุษย์นั้น มีเหตุปัจจัยที่ประมวลได้มีอยู่ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อการศึกษาของแพทย์ ๒) เพื่อการปลูกถ่ายอวัยวะให้แก่คนที่ต้องการ และ ๓) เพื่อธุรกิจการค้าขาย ซึ่งจะได้นำเสนอเพื่อการพิจารณาดังต่อไปนี้

(๑) การซื้ออวัยวะเพื่อการศึกษา การพัฒนาทางด้านการแพทย์จำเป็นต้องมีอุปกรณ์ในการเรียน การสอนที่ครบครัน ทันสมัยเพื่อกำหนดโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่ทุก ๆ วัน เมื่ออาชีพแพทย์เป็นวิชาชีพที่เกี่ยวกับการรักษาความทุกข์ทรมานของมนุษย์ให้ปราศจากโรคเบียดเบียน มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง เพราะการไม่มีโรคภัยนั้นถือว่าเป็นลาภอันประเสริฐยิ่งของมนุษย์ ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ” เมื่อมนุษย์มีโรคภัยเบียดเบียน ก็จำเป็นต้องอยู่ดีที่จะต้องพยายามหาทางช่วยเหลือตนเองให้ทุกข์ต่าง ๆ เหล่านั้นลดลงหรือหายขาด ดังนั้น จำเป็นที่แพทย์จะต้องมีอุปกรณ์ในการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับโครงสร้าง ของมนุษย์เพื่ออำนวยความสะดวกในการรักษาโรคต่าง ๆ ถ้าแพทย์ไม่รู้กลไกการพัฒนาของสรีระแล้ว ก็ยากที่จะวินิจฉัยโรค และทำการรักษาโรคได้

ความจำเป็นส่วนนี้เป็นเหตุหนึ่งที่ต้องมีร่างกายมนุษย์มาศึกษาเพื่อประโยชน์ต่อวงการแพทย์ ดังกล่าว การจะหาร่างกายจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องอาศัยผู้บริจาคให้เท่านั้น จึงจะสามารถนำร่างกายมนุษย์มาทำการศึกษาได้ ซึ่งประเทศไทยไม่มีกฎหมายที่ให้สิทธิ์แก่แพทย์ในการศึกษาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของหรือญาติผู้ตาย เหมือนบางประเทศที่มีกฎหมายที่ให้อำนาจแก่แพทย์ในการนำอวัยวะจากคนที่แกนสมองตายแล้วได้ “บางประเทศจึงออกกฎหมายคุ้มครองแพทย์ โดยไม่ต้องรับผิดชอบนำอวัยวะออกจากศพด้วยเจตนาสุจริต เช่น Uniformed Anatomical Gift Act ของอเมริกา หรือ Human Tissue Act ของอังกฤษ ที่ กำหนดให้แพทย์สามารถนำอวัยวะออกจากศพกรณีการตายที่ผิดธรรมชาติ ในบางประเทศก็ออกกฎหมายที่เรียกว่า “required request” กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของสถานพยาบาลที่รักษาผู้ป่วยที่อยู่ในสภาพเหมาะสมจะ เป็นผู้บริจาคอวัยวะต้องขอรับบริจาคอวัยวะผู้ป่วยจากญาติทุกราย หากละเว้นการปฏิบัติหน้าที่จะมีความผิดตามกฎหมาย เช่น กฎหมายรัฐโอเรกอน และนิวเจอร์ซีย์ เป็นต้น บางประเทศ เช่น ฝรั่งเศส สิงคโปร์ ถึงกับออก กฎหมายให้แพทย์นำอวัยวะบางอย่าง เช่น ไตออกจากผู้ที่แกนสมองตายได้ โดยถือว่าผู้ตายทุกคนเป็นผู้บริจาค อวัยวะ กฎหมายลักษณะนี้เรียกว่า “presumed consent หรือ contracting out”¹⁴

โรงพยาบาลหรือแพทย์ส่วนมากไม่มีใครที่ซื้อศพจากคนที่มีภาวะแกนสมองที่ตายแล้ว มาทำการศึกษา แต่จะได้อวัยวะหรือร่างกายมนุษย์มาทำการศึกษามากวิชาการแพทย์ก็โดยการบริจาคร่างกายเท่านั้นเป็นหลัก นักศึกษาแพทย์จะได้อาศัยร่างกายของบุคคลเหล่านี้มาทำการศึกษา ซึ่งนิยมเรียกว่า “อาจารย์ใหญ่” ดังนั้น ปัญหาการซื้อศพจากญาติผู้ตายจึงไม่มีปรากฏในวงการแพทย์ไทย จะได้ศพมาทำการศึกษาก็โดยการบริจาคดังกล่าว ซึ่งการบริจาคก็ต้องกระทำให้ถูกต้องตามกระบวนการกฎหมายทุกประการ

สิ่งหนึ่งที่มีการขายอวัยวะก็คือมีผู้ซื้อ อันเนื่องมาจากความผิดปกติทางร่างกาย และราคาก็ค่อนข้างแพงแต่ก็คุ้มเพราะได้ชีวิตใหม่ ซึ่งถ้ามองอีกมุมหนึ่งก็ถือว่าเกิดประโยชน์แก่ผู้มีชีวิตที่จะอยู่ต่อไปโดยอาศัย อวัยวะของคนอื่น เพราะคนที่ตายไปนั้น ร่างกายก็ไม่มีค่าอะไรแล้ว การนำอวัยวะส่วนที่จะสูญสลายไปมาปลูก ถ่ายให้คนที่ต้องการก็นับว่าไม่สูญเปล่าเสียทีเดียว และปัญหาก็มีอยู่ว่าอวัยวะที่ได้มาส่วนมากแล้วได้มาจากคน ตายที่เขาไม่อนุญาตหรือญาติพี่น้องไม่อนุญาตและไม่ได้รับผลประโยชน์จากส่วนนี้ด้วย การลักลอบค้าอวัยวะ จึงเกิดมีขึ้น โดยเฉพาะในประเทศจีน หมุ่มไทยคนหนึ่งชื่อ นายสมพร ล้อจिरานนท์ เป็นพนักงานคอมพิวเตอร์ ทำงานที่ประเทศอเมริกา กล่าวว่าเขาได้ผ่าตัดเปลี่ยนไตและสุขภาพของเขาดีเป็นปกติ เขาทราบในภายหลังว่า ไตที่เขาได้รับนั้น คือ

¹⁴ แสง บุญเฉลิมวิภาส, *กฎหมายการแพทย์*, (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๐.

ไตของนักโทษชาวจีนที่ต้องโทษประหารชีวิตนั่นเอง เขากล่าวต่อไปว่า มีคนไทยไม่น้อยที่ เดินทางไปประเทศจีน เพื่อการเปลี่ยนอวัยวะต่าง ๆ ซึ่งค่าใช้จ่ายก็จะอยู่ประมาณราว ๆ ๑ ล้านบาท สถานที่ทำ การเปลี่ยนอวัยวะก็คือ โรงพยาบาลของชน เมืองกวางโจว¹⁵

(๒) การซื้อเพื่อการปลูกถ่ายอวัยวะ มนุษย์มีโรคประจำตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า ความทุกข์ ซึ่งความทุกข์ก็มีทั้งทุกข์ทางกายและทุกข์ทางใจ ทุกข์เกิดจากความเกิด ความแก่ของร่างกาย ความบกพร่องของร่างกาย และความตาย ตลอดถึงความโศกเศร้าเสียใจต่าง ๆ ล้วนเป็นทุกข์ ความทุกข์จึงเป็นโรคที่มีอยู่ในทุก ๆ คนตลอดเวลา ดังพุทธพจน์ที่ว่า

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย โรค ๒ อย่าง มี ๒ อย่างเป็นไฉน คือโรคทางกาย ๑ โรคทางใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคด้วยโรคทางกาย ตลอดปีหนึ่งมีปรากฏ ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคตลอด ๒ ปีบ้าง ๓ ปีบ้าง ๔ ปีบ้าง ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง ๕๐ ปีบ้าง ผู้ปฏิญาณความไม่มีโรคแม้ยิ่งกว่า ๑๐๐ ปีบ้าง มีปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดปฏิญาณความไม่มีโรคทางใจแม้ครู่หนึ่งสัตว์เหล่านั้นหาได้ยากในโลก นอกจากพระชีนาสพ¹⁶

ดูกรภิกษุทั้งหลาย... ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์ ความเจ็บก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปรารถนาสิ่งใดไม่ได้แม้ชื่อนั้นก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์¹⁷

ดังนั้นเมื่อร่างกายมนุษย์เราเป็นรังแห่งโรค จึงมีปัญหาด้านการเจ็บป่วยอยู่เสมอ บางทีอวัยวะไม่ สมบูรณ์มีการขาดหายไปบางส่วน เช่น ขาขาด แขนขาด ไตพิการ โรคหัวใจโต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้คือส่วนเติมเต็มที่มนุษย์บางคน ไม่มี หรือมีแต่ไม่สมบูรณ์นำมาซึ่งความทุกข์ทรมานยิ่งนัก เมื่อมีการวิวัฒนาการทางการแพทย์ที่สามารถเปลี่ยนอวัยวะให้กับคนไข้ได้และเป็นปกติทุกประการหรือดีขึ้นกว่าเดิม ทุกคนก็เริ่มมีความหวัง แม้ว่า จะมีการลงทุนด้านค่าใช้จ่ายมากมายก็ตาม ก็ต้องพยายามไขว่คว้าเอามาให้ได้ เพราะมนุษย์เรานั้นรักสุขเกลียด ทุกข์ สละทุกอย่างได้ ขอให้ตนเองมีความสุข ดังพุทธพจน์ที่ว่า

การสละชีวิตได้นี้เป็นธรรมของสัตบุรุษ สัตบุรุษทั้งหลายย่อม มีปฏิญาณเป็นสัจจะ โดยแท้พระที่พระองค์ได้ประทานไว้แล้วขอได้โปรดประทานเสียโดยพลันเถิด ดูกรพระราชผู้ประเสริฐสุด พระองค์จงทรงสมบูรณด้วยธรรมชื่อนั้นเถิด นรชนพึงสละทรัพย์เพราะเหตุแห่งอวัยวะอันประเสริฐ เมื่อจะรักษาชีวิตไว้พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรม พึงสละทั้งอวัยวะ ทั้งทรัพย์และแม้ชีวิตทั้งหมด¹⁸

ความเจริญทางการแพทย์ในปัจจุบันทำให้มนุษย์มีความหวังในการยืดอายุให้ยืนยาวออกไปได้ หรือสุขภาพดีขึ้น ซึ่งการมีอายุยืนยาวและมีสุขภาพดีนั้นเป็นความสุขสูงสุดของมนุษย์ เมื่อมีความจำเป็นในการรักษาคนไข้โดยการเปลี่ยนอวัยวะ แพทย์จึงมีหน้าที่สำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการนี้ ดังนั้นการเปลี่ยนอวัยวะจึงมีผู้เกี่ยวข้อง ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มแพทย์, กลุ่มผู้บริจาคอวัยวะและกลุ่มผู้รับบริจาคหรือคนไข้ที่ได้รับการเปลี่ยนอวัยวะ ก่อนที่จะได้

¹⁵ ชานะ พาซื่อ, จริยศาสตร์ประยุกต์, หน้า ๘๒.

¹⁶ อจ.จตุกก. ๒๑/๑๕๗/๑๖๑.

¹⁷ วินย. ๔/๑๔/๑๗, ส. ม. ๑๙/๑๖๖๕/๔๘๘.

¹⁸ ข.ชา. ๒๘/๓๘๒/๑๐๖.

อธิบายบทบาทของบุคคลที่กล่าวถึงนั้น จะได้กล่าวถึงบุคคลที่สำคัญในกระบวนการนี้เสียก่อนคือ ผู้บริจาคอวัยวะ และขั้นตอนในการปลูกถ่ายอวัยวะ

ผู้บริจาค หมายถึง บุคคลผู้บริจาคอวัยวะของตนเพื่อการปลูกถ่ายอวัยวะ

๑. การปลูกถ่ายอวัยวะ หมายความว่า การประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่เกี่ยวกับการปลูกถ่ายอวัยวะ หรือเปลี่ยนอวัยวะต่อไปนี้คือ หัวใจ ปอด ตับ ตับอ่อน ไต และอวัยวะอื่นตามที่แพทย์สภาประกาศกำหนด

๒. การปลูกถ่ายอวัยวะที่ผู้บริจาคประสงค์จะบริจาคอวัยวะขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ผู้ทำการปลูกถ่ายอวัยวะต้องดำเนินการตามกฎหมายต่อไปนี้

๒.๑) ผู้บริจาคต้องเป็นญาติสายโลหิต หรือคู่สมรสกับผู้รับอวัยวะเท่านั้น ยกเว้นกรณีผู้รับปอด และหัวใจจากผู้เสียชีวิต บริจาคหัวใจของตนให้ผู้ป่วยอื่น

๒.๒) ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ผู้ทำการปลูกถ่ายอวัยวะต้องทำการตรวจสอบและรวบรวม หลักฐานที่แสดงว่า ผู้บริจาคเป็นญาติโดยสายเลือด หรือเป็นคู่สมรสกับผู้รับอวัยวะ โดยต้องเก็บหลักฐานดังกล่าวไว้ในรายงานผู้ป่วยของผู้รับอวัยวะ

๒.๓) ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ผู้ทำการปลูกถ่ายอวัยวะต้องอธิบายให้ผู้บริจาคเข้าใจถึงความเสี่ยง ที่จะเกิดอันตรายต่าง ๆ แก่ผู้บริจาคทั้งจากการผ่าตัด หรือหลังการผ่าตัดอวัยวะที่บริจาคออกแล้ว เมื่อผู้บริจาคเข้าใจ และเต็มใจที่จะบริจาคแล้ว จึงลงนามแสดงความยินยอมบริจาคอวัยวะไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๒.๔) ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ผู้ทำการปลูกถ่ายอวัยวะต้องทำหลักฐานเป็นหนังสือเพื่อแสดงว่าไม่มี การจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้บริจาคอวัยวะ

๒.๕) ผู้บริจาคต้องมีสุขภาพสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะบริจาคอวัยวะได้

๓) การปลูกถ่ายอวัยวะที่ใช้อวัยวะจากผู้ที่ยังมีชีวิต ต้องดำเนินการตามกฎหมายต่อไปนี้

๓.๑) ผู้ที่ยังมีชีวิตตามเกณฑ์การวินิจฉัยของแพทย์สภาเท่านั้น ผู้ที่ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจะนำเอาอวัยวะไปทำการปลูกถ่าย และผู้ที่ยังมีชีวิตดังกล่าวต้องไม่มีภาวะดังต่อไปนี้

๓.๑.๑) มะเร็งทุกชนิด ยกเว้นมะเร็งสมองชนิดปฐมภูมิ

๓.๑.๒) ติดเชื้อทั่วไป และโลหิตเป็นพิษ

๓.๑.๓) การทดสอบ HIV ให้ผลบวก

๓.๑.๔) ผู้ป่วยที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า ผู้ป่วยที่เป็นโรคสมองอักเสบเฉียบพลัน หรือ ไซสัน หลังอักเสบเฉียบพลัน หรือปลายประสาทอักเสบเฉียบพลัน ที่ตายโดยไม่ทราบสาเหตุแน่นอน

๓.๑.๕) ผู้ป่วยที่เป็นโรค Creutzfeldt-Jakob Disease หรือผู้ป่วยที่เป็นโรคสมองเสื่อมที่ไม่ทราบสาเหตุแน่นอน

๓.๒) การขอบริจาคอวัยวะจากญาติผู้เสียชีวิต ตามเกณฑ์สมองตายของแพทย์สภา ต้องดำเนินการ โดย คณะแพทย์ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากคณะแพทย์เท่านั้น สำหรับการริเริ่มขอบริจาค คณะแพทย์หรือ พยาบาลที่รับผิดชอบดูแลผู้ป่วยที่เสียชีวิตควรเป็นผู้ริเริ่ม

๓.๓) ญาติผู้ตายที่จะบริจาคอวัยวะ ต้องเป็นทายาทหรือผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ตายและจะเป็นผู้ลงนามบริจาคอวัยวะเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งมีพยานลงนามรับรองไม่น้อยกว่าสองคน

๓.๔) ญาติผู้ตายที่บริจาค ต้องทำคำรับรองเป็นลายลักษณ์อักษร จะไม่รับสิ่งตอบแทนเป็นค่าอวัยวะโดยเด็ดขาด

๓.๕) ในกรณีผู้ตายได้แสดงความจำนงบริจาคอวัยวะให้กับศูนย์รับบริจาคอวัยวะสภากาชาดไทย และมีบัตรประจำตัวผู้แสดงความจำนงบริจาคอวัยวะดังกล่าว ถ้าไม่สามารถติดตามหาญาติผู้ตายในข้อ ๓.๓ ได้ ให้ถือว่าเอกสารแสดงความจำนงบริจาคอวัยวะที่ผู้บริจาคอวัยวะให้ไว้กับศูนย์รับบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย เป็นเอกสารที่ใช้แทนเอกสารในข้อ ๓.๓

๓.๖) ก่อนที่จะเอาอวัยวะออกจากผู้ที่สมองตาย ซึ่งต้องมีการชันสูตรพลิกศพตามกฎหมาย ต้องแจ้งให้ผู้ชันสูตรพลิกศพทราบก่อน และศัลยกรรมแพทย์ผู้ผ่าตัดอวัยวะจากศพต้องบันทึกการนำอวัยวะไปจากศพนั้นไว้ในเวชระเบียนของผู้ตายด้วย

๔) ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ผู้ทำการปลูกถ่ายอวัยวะต้องเป็นศัลยกรรมแพทย์ผู้ได้รับวุฒิบัตรหรือ หนังสืออนุมัติจากแพทย์สภา¹⁹

ดังนั้น การปลูกถ่ายอวัยวะแก่คนไข้ นั้น อวัยวะต่าง ๆ ที่ได้รับบริจาคต้องเป็นการได้มาด้วยความ บริสุทธิ์ใจจากผู้บริจาค และไม่มีการเรียกร้องทรัพย์สินแต่ประการใด ทั้งจากผู้บริจาคหรือญาติผู้บริจาคตันั้น กฎเกณฑ์การบริจาคจึงเป็นขั้นตอนที่ถูกต้องตามกระบวนการทางกฎหมายและศีลธรรมอันดีงามของสังคมและ แพทย์ก็จะนำอวัยวะที่ได้รับการบริจาคตันั้นไปปลูกถ่ายให้กับคนไข้ที่ต้องการต่อไป

๗.๔ ข้อพิจารณาด้านศาสนา

การบริจาคอวัยวะแก่ผู้ที่ต้องการ ผู้ที่ได้รับทุกข์ทรมานนั้นว่าเป็นแง่มุมมองหนึ่งของชาวพุทธที่น่าจะนำมาพิจารณา กล่าวคือ คนไทยยังมีแนวคิดที่เกี่ยวกับภพหน้าหรือโลกหน้าอย่างแน่นแฟ้น ความคิดเหล่านั้นได้ปลูกฝังครอบคลุมไปทั้งระบบ นั่นก็คือความเชื่อที่ว่าเมื่อเราบริจาคอะไร หรือทำบุญด้วยอะไรก็จะไปเสวยกรรมผลบุญหรือบาปในสิ่งที่เราทำในชาติปัจจุบันต่อไป ไม่มีหนทางหลีกเลี่ยงได้เลย บริจาคเงินสร้างสิ่งที่ยั่งยืนต่อสังคมหรือพุทธศาสนา ชาติต่อไปก็จะเสวยผลบุญหรือผลบาปนั้น ๆ ในภพหน้า หรือที่สำคัญก็คือ หากได้กลับมาเกิดในโลกนี้อีก ผลบุญหรือผลบาปที่เราทำเอาไว้ในสมัยเป็นมนุษย์นั้นจะให้ผลปรากฏแก่เราอย่างแน่นอน หลักฐานนี้มีปรากฏอยู่ในพุทธพจน์ที่ว่า

“พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรมาณพ สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นทายาท แห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ ให้เลวและประณีตได้ ๆ ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารชีวิต ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อมพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง จะเป็นคนมีอายุสั้น ดูกรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีอายุสั้นนี้ คือ เป็นผู้มักทำชีวิตสัตว์ให้ตกลง เป็นคนเหี้ยมโหด มีมือเปื้อนเลือด หมกมุ่นในการประหารชีวิต ไม่เอ็นดูในเหล่าสัตว์มีชีวิต”

ดูกรมาณพ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศาสตราได้ มีความละอาย ถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่

¹⁹ แสง บุญเฉลิมวิภาส, กฎหมายการแพทย์, หน้า ๑๖๖-๑๖๗.

เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีอายุยืน ตูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อ มีอายุยืนนี้ คือ ละปาณาติบาตแล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญาวางศาดราได้ มีความละอาย ถึง ความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ ฯ

ตูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกจะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือ ก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาดรา เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึง อบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็น คนมีโรครมาก ตูรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรครมากนี้ คือ เป็นผู้มีปกติเบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาดรา ฯ

ตูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศาดรา เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลก สวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีโรคร น้อย ตูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีโรครน้อยนี้ คือ เป็นผู้มีปกติไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดินหรือ ท่อนไม้ หรือศาดรา ฯ

ตูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่าเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาท มาดร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความชิงเคียดให้ปรากฏ เขา ตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่ เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีผิพรรณทราม ตูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อมีผิพรรณทรามนี้คือเป็นคนมักโกรธ มากด้วยความแค้นเคืองถูกเขาว่าเล็ก น้อยก็ขัดใจ โกรธ เคือง พยาบาท มาดร้าย ทำความโกรธ ความร้าย และความชิงเคียดให้ปรากฏ ฯ

ตูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้น เคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย และความชิงเคียด ให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนน่าเลื่อมใส ตูรมาณพปฏิบัติ เป็นไปเพื่อเป็นผู้นำเลื่อมใสนี้ คือ เป็นคนไม่มักโกรธ ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธ เคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย ความชิงเคียดให้ปรากฏ

ตูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามมีใจริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาใน ลากสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้และการบูชาของคนอื่น เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกติวินิบาต นรก เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาต นรก ถ้ามา เป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีศักดาน้อย ตูรมาณพ ปฏิปทาเป็นไปเพื่อศักดาน้อยนี้ คือ มีใจ ริษยา ย่อมริษยา มุ่งร้าย ผูกใจอิจฉาในลากสักการะ ความเคารพ ความนับถือการไหว้ และการบูชาของคนอื่น ฯ

ตูรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นผู้มีใจไม่ริษยา ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจ อิจฉาในลากสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติ โลก สวรรค์เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรังพร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็น มนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีศักตมาก ตูรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อศักตมากนี้ คือ มีใจ ไม่

ริชยา ย่อมไม่ริชยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ความเคารพ ความนับถือการ ไหว้ และการบูชาของ
คนอื่น ๆ

ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้
ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อาศัย เครื่องตามประทีปแก่สมณะหรือพรหมณ์ เขาตายไปจะเข้าถึงอบาย ทุกติ
วินิบาท นรค เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาท นรค
ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีโรคภัยน้อย ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีโรคภัยน้อยนี้ คือ
ไม่ให้ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องตามประทีปแก่สมณะหรือพรหมณ์
ๆ

ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมเป็นผู้ให้ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของ
หอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย เครื่องตามประทีป แก่สมณะ หรือพรหมณ์ เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลก
สวรรค์เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมสมทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็น
มนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ใน ภายหลัง จะเป็นคนปีโสคะมาก ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อปีโสคะมากนี้ คือ ให้ข้าว
น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย แก่สมณะหรือพรหมณ์ ๆ

ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกจะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คน
ที่ควรกราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ไม่ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทางไม่
สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือไม่บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไปจะ
เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาท นรค เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย
ทุกติ วินิบาท นรค ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลต่ำ ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไป
เพื่อเกิดในสกุลต่ำนี้ คือ เป็นคนกระด้าง เย่อหยิ่ง ย่อมไม่กราบไหว้คนที่ควร กราบไหว้ ไม่ลูกรับคนที่ควรลูกรับ
ไม่ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ไม่ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง ไม่สักการะคนที่ควรสักการะ ไม่เคารพคนที่
ควรเคารพ ไม่นับถือคนที่ควรนับถือ ไม่บูชาคนที่ควรบูชา ๆ

ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามเป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบ
ไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควร แก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง
สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึง
สุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามา
เกิดเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลัง จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง ดูกรมาณพปฏิบัติเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีสกุล
สูงนี้ คือ เป็นคนไม่กระด้าง ไม่เย่อหยิ่งย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลูกรับคนที่ควรลูกรับ ให้อาสนะแก่คนที่
สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควร
นับถือ บูชาคนที่ควรบูชา ๆ

ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์
แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไร
เมื่อย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อ
ความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาท นรค เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พร้อมสมทานไว้
อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงอบาย ทุกติ วินิบาท นรค ถ้ามาเป็นมนุษย์ เกิด ณ ที่ใดๆ ในภายหลังจะเป็นคนมี
ปัญญาทราวม ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญญาทราวมนี้ คือ ไม่เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพรหมณ์แล้ว

สอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน ฯ

ดูกรมาณพ บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตามย่อมเป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์ แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พร้อม สมทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลังจะเป็นคนมีปัญญามาก ดูกรมาณพ ปฏิบัติเป็นไปเพื่อมีปัญญามากนี้ คือ เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้ว สอบถามว่า อะไรเป็นกุศล อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษอะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน”²⁰

ความเชื่อที่ขาดการไตร่ตรองด้วยปัญญาที่เริ่มฝังอยู่ในความคิดชาวพุทธมานาน เป็นอันตรายต่อการที่จะ คิดบริจาคอวัยวะของตนเองเพื่อผู้อื่น เพราะกลัวว่าถ้าเกิดในชาติต่อ ๆ ไป ก็จะมีอวัยวะไม่สมบูรณ์เพราะอวัยวะ ของตนถูกบริจาคให้คนอื่นไปแล้วโนสมัยเป็นมนุษย์ นี่คือการเชื่อที่มีมานานในหมู่ชาวพุทธ ดังที่คำสอนในเรื่อง อย่างนี้ไม่มีในพุทธศาสนา การบริจาคอวัยวะหรือให้ทานสิ่งอื่น ๆ มีผลออกมา ๒ ประการเท่านั้น คือ ผลบุญและ ผลบาปเท่านั้น การตีความหมายในเรื่องให้ทานอะไร หรือทำบาปอะไร ชาติหน้าก็จะเสวยผลกรรมนั้น ๆ แท้จริง ผลที่จะได้รับไม่ว่าจะเป็นบุญหรือบาปก็ตาม ล้วนเป็นเรื่องบาปและบุญเท่านั้น ซึ่งเป็นนามธรรม แต่ก็ไม่ปฏิเสธว่า การที่เกิดมาแล้วจะไม่เป็นอย่างนั้น และการที่เกิดมาแล้วกลายเป็นคนพิการ หรืออวัยวะไม่สมบูรณ์ประกอบ เป็นต้น เป็นอานิสงส์แห่งกรรมชั่วเท่านั้น ในกรณีเศษกรรมชั่วยังหลงเหลืออยู่ไม่ใช่กรรมดี (รายละเอียดดูเรื่อง กรรมที่ปณี ของพระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวีโร))

ผลที่บุคคลทำความดีด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคอวัยวะหรือสิ่งอื่น ๆ ก็ตาม อานิสงส์เป็นบุญเป็น สิ่งที่ดีงามเท่านั้น ถ้าหากเกิดมาในชาตินี้ก็จะ เป็นอานิสงส์แห่งบุญอย่างเดียวกัน ตัวอย่างการบริจาคอวัยวะมี มากมายที่แสดงให้เห็นว่า ไม่ได้เป็นดังที่ชาวพุทธส่วนมากเข้าใจผิดกัน ตัวอย่างเรื่องพระเวสสันดร ที่พระพุทเจ้า ยังเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ชื่อ พระเวสสันดร พระองค์ก็ปรารถนาจะบริจาคแม้กระทั่งดวงตาหรือหัวใจแก่คนที่ ต้องการ ในขณะที่พระองค์ยังเป็นพระราชกุมารด้วยซ้ำไป ซึ่งเป็นแนวคิดของผู้มีปัญญา

พระนางมุลดีเทพอัปสรจตุจากดาวดึงส์เทวโลกนั้น มาบังเกิดในสกุลกษัตริย์ ได้ทรงอยู่ร่วมกับพระเจ้าสุทนต์ในพระนครเชตุคร พระนางมุลดีทรงครรภ์ถ้วนไตรมาส เมื่อทรงทำประทักษิณพระนคร ประสูติเราที่ท่ามกลางถนนของพวกพ่อค้า ชื่อของเรามีได้เนื่องแต่พระมารดา และมีได้เกิดแต่พระบิดา เราเกิดที่ถนนแห่งพ่อค้า เพราะฉะนั้นเราจึงชื่อว่า เวสสันดร เมื่อใดเรายังเป็นทารก มีอายุ ๔ ขวบแต่เกิดมาเมื่อนั้น เรานั่งอยู่ในปราสาทคิดจะบริจาคทานว่า เราจะพึงให้หทัยดวงตา เนื้อเลือด และร่างกาย เมื่อใครมาขอเรา เราก็นินดีให้เมื่อเราคิดถึงการบริจาคทานอันเป็นความจริง หลุ่ทัยก็ไม่หวั่นไหวมุ่งมั่นอยู่ในกาลนั้น ปฐพีมีสินธุบรรพตและหมู่ไม้เป็นเครื่องประดับได้หวั่นไหว²¹

²⁰ ม. อ. ๑๔/๕๘๑-๕๘๖/๓๔๑- ๓๔๘.

²¹ ข.ชา. ๒๘/๑๐๕๑/๒๖๙.

ความจริงก็คือว่า คนที่บริจาคอวัยวะเป็นทานก็เป็นการดำเนินการให้ทานปรมาตมามี เป็นการให้ทานระดับที่สูงสุด อาณิสสแห่งการทำความดีอันยิ่งใหญ่ เมื่อเกิดมาในโลกนี้จะมีอวัยวะที่สมบูรณ์เช่นเดิม ย่อมส่งผลที่ดีงามแก่ผู้บริจาคอย่างไม่ต้องสงสัย การไปเกิดใหม่เป็นเรื่องของวิญญานหรือจิตเท่านั้น ไม่ได้เอาร่างกายไปด้วย เมื่อมาเกิดใหม่ก็จะได้ร่างกายใหม่ไม่เหมือนเดิม ถ้าคิดว่าทำอย่างไรก็จะได้อย่างนั้น ชาตินี้มีร่างกายอย่างไร ชาติหน้าก็จะมีร่างกายนิสัยใจคอเหมือนเดิม ก็จะกลายเป็นมิจฉาทิฐิ เพราะมีความเห็นผิดไปจากพุทธศาสนา เรียกว่า พวกสัสตทิฐิ คือ เห็นว่าเที่ยง ถ้าพิจารณาให้ดีแล้ว ร่างกายของเราประกอบด้วยขันธ์ ๕ ซึ่งไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้ถาวร ทุกอย่างตกอยู่ในภาวะเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ทั้งสิ้น ร่างกายของเราเมื่อวิญญานออกไปจากร่างแล้ว ก็เปรียบเสมือนท่อนไม้ ท่อนหิน หาบประโยชน์ไม่ได้ ใช้ประโยชน์ไม่ได้เลย ไม่มีใคร ต้องการอีกต่อไป การที่นำร่างกายหรืออวัยวะบริจาคให้เกิดประโยชน์ต่อชาวโลกต่อไป นับว่าประเสริฐยิ่งนัก เพราะเป็นการทำสิ่งที่ไร้ประโยชน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ นับว่าเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยปัญญาโดยแท้

ดังนั้น การบริจาคอวัยวะนับว่าเป็นสิ่งประเสริฐยิ่ง ส่วนการขาย (บริจาค) อวัยวะแก่คนอื่นก็มีอยู่ไม่น้อย จุดประสงค์ก็คือ เพื่อต้องการให้คนอื่นได้รับประโยชน์มากกว่าจะเป็นเชิงธุรกิจ

(๓) การซื้ออวัยวะเพื่อธุรกิจ ปัญหาที่สำคัญยิ่งในปัจจุบันก็คือ การซื้ออวัยวะเพื่อทำธุรกิจการค้าขาย อวัยวะมนุษย์ด้วยกันเอง บุคคลที่ประกอบอาชีพอย่างนี้เป็นบริษัทนายหน้า แพทย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการ ชำแหละศพหรือแพทย์ศัลยกรรม การซื้อเป็นไปในลักษณะ ๒ กรณี คือ การบังคับโดยเจ้าของอวัยวะไม่อนุญาต และ กรณีที่สอง เจ้าของอวัยวะต้องการขายให้เพื่อประโยชน์บางอย่าง

๗.๕ ลักษณะการซื้อขายอวัยวะ

กรณีที่เป็นข่าวที่แพทย์โรงพยาบาลวชิระปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ทำการขโมยอวัยวะของ คนไข้คือไต เพื่อนำไปขายให้คนที่ต้องการ ซึ่งเป็นการค้าขายอวัยวะโดยตรง ซึ่งสามารถทำเงินได้ดีกว่าเงินค่าตอบแทนหลายเท่า และที่สำคัญไม่ต้องลงทุนอะไรมาก เพียงแต่ให้คนที่ใกล้ตายหรือญาติผู้ป่วยเซ็นรับรองเท่านั้นเอง โดยมีเจตนาให้คนอื่นเข้าใจผิด หรือกรณีแพทย์ทำการขโมยไต หัวใจ หรือสิ่งอื่น ๆ จากร่างกายคนที่ตายไปแล้ว โดยที่ญาติไม่รู้ ซึ่งก็มีมากมายในสังคมปัจจุบัน จุดประสงค์ของการกระทำอันเป็นการทำลายจรรยาบรรณแพทย์และผิดกฎหมายตลอดถึงศีลธรรมอันดีงาม ก็คือ การให้ได้มาซึ่งเงินทองอันเป็นผลที่เกิดมาจากการขายอวัยวะนั้น การซื้อในความหมายนี้ไม่ได้หมายถึงการซื้ออวัยวะด้วยเงินทองเสมอไปแต่หากหมายถึงการขโมยอวัยวะด้วย เช่น กรณีการขโมยเอาอวัยวะของนักโทษประหารที่เสียชีวิตแล้ว

การซื้อขายที่เจ้าของยินยอม

กรณีหลังนี้ เป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมายแต่อย่างใด เพราะเจ้าของร่างกายยินยอมหรือมีเจตนา ขายอวัยวะของด้วยบริสุทธิ์ใจให้แก่ผู้ซื้อ การซื้อขายก็สามารถตกลงกันได้ตามเจตนาทั้งสองฝ่าย หรือบางทีอาจ จะเห็นการโฆษณาที่ต้องการอวัยวะที่มีคนต้องการขาย แต่สิ่งเหล่านี้โดยจิตสำนึกแล้ว เป็นสิ่งไม่น่าเกิดขึ้น เพราะเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่สร้างสรรค์สังคมแต่ประการใด การซื้อจึงเป็นไปอย่างลับ ๆ

สาเหตุการขายอวัยวะ

การซื้ออวัยวะของมนุษย์ก็มีสาเหตุ มีเป้าหมายที่ชัดเจนจากบุคคลที่ทำการซื้อ และที่สำคัญเมื่อมีการซื้อก็แสดงให้เห็นว่าต้องมีผู้ขายอย่างแน่นอน การซื้อขายอวัยวะมนุษย์ ปัจจุบันมีทั้งเปิดเผยและปิดบัง บุคคลที่ขายอวัยวะของตนถือว่าการค้าเชิงธุรกิจ ไม่มีเป้าหมายอื่นนอกจากการค้าเท่านั้น เพราะว่าอวัยวะที่มอบให้กับโรงพยาบาลนั้นเป็นลักษณะของการบริจาคด้วยความเต็มใจ เป็นไปตามขั้นตอนทางกฎหมาย และที่สำคัญก็คือ ไม่

มีการซื้อขายอันเป็นเชิงธุรกิจเต็มตัวอย่างกรณีนี้ การขายอวัยวะนั้นมิใช่สาเหตุสำคัญอยู่ ๒ ประการคือ ประการที่หนึ่ง ขายอวัยวะเพื่อการดำรงชีวิต ประการที่สอง ขายอวัยวะเพื่อธุรกิจโดยตรง

การขายอวัยวะเพื่อการดำรงชีวิต ซึ่งสาเหตุมาจากภาวะทางเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ ปัญหาทางการเงินเป็นตัวแปรที่สำคัญ ทำให้เกิดการตัดสินใจขายอวัยวะเพื่อเอาเงินมาใช้จ่ายให้การดำรงชีพยืนยาวไปได้ บางคนขายอวัยวะจนไม่รู้ว่าเอาอะไรไปขายอีก กรณีของสิบเอกสรราชย์ ทองไพจิตร เป็นตัวอย่าง สิบเอกสรราชย์ ทองไพจิตร หลังจากเกษียณแล้ว ก็หันมาประกอบอาชีพส่วนตัวรับจ้างทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ต่อมาไม่นานลูกชายก็ตกงาน ปัญหาภาระยิ่งหนักเข้าไปอีก ค่าเช่าบ้านก็ตอกเบียดสูงขึ้น อวัยวะต่าง ๆ ก็บริจาคมให้สภากาชาดไทยไปแล้ว ก็เหลืออยู่เพียงไตเท่านั้น เมื่อปัญหาทางเศรษฐกิจบีบบังคับทำให้เขาต้องตัดสินใจขายอวัยวะคือไต ซึ่งเป็นหนทางเลือกสุดท้ายที่ยังหลงเหลืออยู่ ประกาศขายไตทางหนังสือพิมพ์ เขากล่าวถึงท้าย ด้วยคำคมที่ชวนให้เห็นว่าเขายังมีแนวความคิด ยังต้องการต่อสู้ไป “ผมประกาศขายอวัยวะเพราะไม่มีทาง เลือกอื่น การทำอย่างนี้ ยังดีกว่าคนที่คิดฆ่าตัวตาย”²²

การขายอวัยวะของตนเองไม่ผิดกฎหมาย เพราะถือว่าร่างกายของเรานั้น เรามีสิทธิ์ที่จะทำอะไรก็ได้ตามอำนาจอันชอบธรรมของเรา การนำอวัยวะของเราไปขายเพื่อการดำรงชีวิตก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ยังมีปรากฏอยู่ในสังคมไทย สภาพที่นายสรราชย์ประกาศขายไตตนเองนั้น มันเป็นเครื่องหมายอย่างหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมส่วนมากมองว่า เป็นวิธีการที่น่าสงเวชใจ หมดที่พึงจริง ๆ กรณีนี้อาจจะไม่จบลงที่นายสรราชย์ แต่ก็คงจะมีต่อไปตราบดีที่ยังมีผู้ซื้อและผู้ขายก็ยังสามารถใช้บริการได้ ในกฎหมายแพทยได้กล่าวเอาไว้แล้วว่า แพทย์ จะรับอวัยวะเฉพาะกรณีที่ตายแล้วเท่านั้น และต้องมีญาติผู้ตายรับรองเป็นลายลักษณ์อักษรตามกฎหมาย ซึ่งไม่สามารถฟ้องร้องเอาผิดได้ในภายหลัง

๗.๖ ทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการซื้อขายอวัยวะ

การซื้อขายอวัยวะ เมื่อสรุปแล้วมีผู้เกี่ยวข้องอยู่ ๓ กลุ่มคือ ผู้ซื้อ ผู้ขายและผู้ให้บริการ กลุ่มคนเหล่านี้อาศัยซึ่งกันและกันเป็นงูกินหาง หมายความว่า เมื่อมีผู้ซื้อ ก็ต้องมีผู้ขาย เมื่อมีผู้ซื้อและผู้ขาย ก็ต้องมีผู้เข้าไปให้บริการในธุรกิจนี้ ลูกค้าน่าจะเป็นผู้มีความผิดปกติทางร่างกายทั้งมีมาแต่กำเนิดและมีในภายหลัง การซื้อขายอวัยวะมนุษย์ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น มนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ๆ ๒ อย่างคือ ร่างกายและจิตใจหรือรูปธรรมและนามธรรม หรือเรียกว่า ชั้นที่ ๕ มี รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ และวิญญาณคือตัวกำหนด บงการพฤติกรรมทุกอย่างของมนุษย์

พุทธศาสนาถือว่า ความจริงมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ความจริงโดยสมมติและความจริงโดยปรมาตถ์ การพิจารณาความจริงสองระดับนี้ จะเป็นเกณฑ์ในการนำไปเป็นคำตอบในเรื่องการซื้อขายอวัยวะของมนุษย์ว่าสม ควรหรือไม่อย่างไร

ความจริงโดยสมมติ เป็นความจริงที่สมมติกันเพื่อความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตเป็นหลัก ถ้ามองว่า สิ่งต่าง ๆ ที่สมมติกันนั้นมีความจริงหรือไม่ คำตอบก็คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเป็นสิ่งที่เป็นจริง มีอยู่จริง ๆ เช่น กระดาษเปล่า ๆ นำมาสมมติให้เป็นธนบัตรใบละ ๑๐๐ ใบละ ๑๐๐๐ เป็นต้น ตีราคากำหนดว่ามามีค่าเทียบได้อย่างน้อยอย่างนั้น ต้องมีสิ่งของแลกเปลี่ยนเท่านั้นเท่านั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนยอมรับกันถ้ามองว่าเงินนั้นที่เราสมมติ มันมีอยู่จริง ๆ หรือไม่ ตอบว่ามามีอยู่จริง ๆ มีอยู่ในรูปของกระดาษหรือธนบัตรเป็นเครื่องรองรับความมีอยู่ของเงิน เช่นเดียวกับกับร่างกายของเรา สมมติให้เป็นนายแดง นายดำ นางสมศรี เด็กชายบุญทิ่ง โรงเรียนบ้านบูกโนนเรียง มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ สุนัข แมว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีอยู่จริง ๆ ถ้ามองใครก็ตอบว่าอย่างนี้ทั้งนั้น นี้เอง

²² ชำนะ พาชื่อ, จริยศาสตร์ประยุกต์, หน้า ๗๖.

คือความจริงที่สมมติกันให้ทราบให้รู้ เพื่อการสื่อสารให้รู้กัน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังปรากฏในภิกขุณีสูตรที่ว่า

ดูกรรมาร เพราะเหตุไรหนอ ความเห็นของท่านจึงหวนกลับมาว่าสัตว์ฯ ในกองสังขารล้วนนี้ ย่อม ไม่ได้นามว่าสัตว์ ฯ เหมือนอย่างว่า เพราะคุณส่วนทั้งหลายเข้า เสียงวารถ ย่อมมี ฉันทใด ฯ เมื่อขันธทั้งหลายยังมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ย่อมมี ฉันทนั้น ฯ ความจริงทุกข์เท่านั้นย่อมเกิด ทุกข์ย่อมตั้งอยู่และเสื่อมสิ้นไป นอกจากทุกข์ ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ²³

ดังนั้น ร่างกายและสรรพสิ่งในโลกนี้จึงมีอยู่จริง จริงโดยสมมติตามบัญญัติของมนุษย์ การกระทำนี้ทุกอย่าง อันเกิดมาร่างกายหรือจิตใจที่สมมติว่ามีตัวตนจริง ๆ นั้น จึงมีผลต่อร่างกายและจิตใจ การกระทำบางอย่างอันเกิดมาจากเจตนาล้วนมีผลทั้งสิ้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า

บุรุษทำกรรมเหล่าใดไว้ เขาย่อมเห็นกรรมเหล่านั้นในตน ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น²⁴

ดังนั้น การกระทำทุกอย่างอันเกิดจากร่างกายของเราที่เป็นสมมติบัญญัตินี้ไม่ได้กลายเป็นสิ่งสมมติไร้ผลไป ด้วย แต่หากมีผลที่ชัดเจนและผลอันนั้น (ไม่ว่าจะเป็นบุญหรือเป็นบาป) ก็ยังติดตัวบุคคลนั้นตลอดไปตัวตนของเราที่เป็นความจริงระดับสมมตินี้เรามีสิทธิในตัวตนของเราทุกประการทั้งในแง่ของกฎหมาย ที่มนุษย์สมมติกันขึ้นมา เพื่อให้เกิดความสงบและสิทธิตามความจริงที่สมมติขึ้น เราจึงมีสิทธิที่จะทำลาย ส่งเสริม สร้างสรรค์ตัวตนของเราได้อย่างอิสระเสรี ซึ่งผลอันเกิดจากการกระทำนั้นมีอยู่ ๒ ประการคือ เป็นบุญและเป็นบาป การกระทำทุกอย่างเรามีสิทธิที่จะกระทำได้ไม่ว่าจะเป็นบุญหรือบาป ซึ่งที่กล่าวมานี้เน้นไปที่การกระทำตามสิทธิอันชอบธรรมในตัวตนของเราเท่านั้น ส่วนผลอันเกิดจากการกระทำเป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหาก ดังนั้นในเมื่อเรามีสิทธิอย่างชอบธรรมตามความจริงในร่างกายของเราเอง เราจึงมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่หรือมีสิทธิ์ที่จะไม่ต้องการมีชีวิตอยู่ก็ได้

ความจริงโดยปรมาตม์ เป็นความจริงโดยความเป็นจริงล้วน ๆ ความจริงระดับนี้เป็นความจริงระดับสังขาร เพราะทุกอย่างสรรพสิ่งที่ไม่มีอะไรเที่ยงแท้ ทุกอย่างล้วนเป็นทุกข์ทนได้ยาก และไม่มีตัวตน บังคับบัญชาอะไร มันไม่ได้ สรรพสิ่งเป็นอนัตตา ไม่มีใครบังคับได้ ทุกอย่างดำเนินไปตามกฎแห่งเหตุปัจจัยเท่านั้น เมื่อมันมีปัจจัยให้เกิด มันก็มีปัจจัยให้ตั้งอยู่และมีปัจจัยให้ดับในที่สุด สิ่งที่เราสมมติและยึดถือกันนั้น ล้วนเป็นการเข้าใจผิดกันทั้งนั้น แท้จริงไม่มีใครเป็นเจ้าของที่แท้จริง ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อรยสาวกพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเราไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อรยสาวกพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ อรยสาวกผู้ได้ สดับแล้วเห็นว่าอย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่า ชาตีสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี²⁵

ความแตกต่างกันระหว่างสมมติบัญญัติและปรมาตม์ธรรมนั้นอยู่ที่ความเข้าใจด้วยปัญญามองเห็นสรรพสิ่ง นั้นตกอยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาติคือกฎไตรลักษณ์ สิ่งที่เราสมมติก็เป็นจริง แต่จริงโดยสมมติ แต่พุทธ ศาสนาให้เรา

²³ ส.ส. ๑๕/๕๕๔/๑๘๓.

²⁴ ส.ส. ๑๕/๙๐๓/๓๐๙, พ.ชา. ๒๗/๒๙๔/๖, ๗๑๓/๑๓๓.

²⁵ ส.ข. ๑๗/๔๒ - ๔๔/๒๖ - ๒๗.

เข้าใจสภาวะของสิ่งนั้น ๆ ตามความเป็นจริงให้มากที่สุด เป็นการสร้างความเข้าใจถึงแก่นแท้ของ สิ่งนั้น แต่เรายัง ยึดติดอยู่ ครอบครองอยู่ด้วยความชอบธรรมแต่ครอบครองด้วยปัญญา นี่เป็นประเด็นที่สำคัญ เรายังรู้จักการยึด รู้จักการปล่อยวาง เหมือนการการกินปลา แต่ไม่ถูกก้างปลาทิ่มแทงเอา จึงเป็นการรู้กันว่า สิ่งที่เราสมมตินั้นเป็น จริง แต่จริงโดยการยึดมั่น ซึ่งการยึดมั่นก็มีให้พิจารณาอยู่ ๒ ประเด็นคือ การยึดมั่นด้วยอวิชชายึดมั่นจนเป็นเหตุให้ กระทำกรรมชั่วได้เพราะสิ่งสมมตินั้น ๆ ก็กับการยึดมั่นเพื่อสิทธิอันชอบธรรมตาม กฎหมายและสิทธิอันชอบธรรมที่ เราควรจะได้ การยึดมั่นประการหลังเป็นการยึดมั่นที่พร้อมจะเข้าใจสรรพสิ่ง ตามความเป็นจริงในที่สุด ซึ่งพระพุทธ องค์ได้ตรัสเรื่องสมมติที่มนุษย์ยึดถือกัน และสิ่งนั้น ๆ ก็เป็นจริงตาม สมมตินั้น ๆ ดังนี้

ดังนั้นสิ่งสมมติก็เป็นจริงมีผลทุกระดับทั้งทางดีทางชั่ว *ดูกรจิตตะ เหล่านี้แลเป็นชื่อตามโลก เป็น ภาษาของโลก เป็นโวหารของโลก เป็นบัญญัติของโลก ที่ตถาคตกล่าวอยู่มิได้ยึดถือ*²⁶

*ภิกษุใดเป็นผู้ไกลจากกิเลสมีกิจทำเสร็จแล้วมีอาสวะสิ้นแล้วเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งร่างกายอันมีในที่สุด ภิกษุนั้นพึงกล่าวว่าเราพูดดังนี้บ้างบุคคลทั้งหลายอันพูดกะเราดังนี้บ้าง ภิกษุนั้นฉลาด ทราบคำพูดในโลก พึงกล่าวตามสมมติที่พูดกัน*²⁷

การขายอวัยวะของตนเองไม่ใช่อวัยวะของคนอื่นไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อนและยังเป็นการช่วยเหลือเพื่อน มนุษย์ให้ได้รับความสุขนั้นถ้าจะกล่าวตามหลักการเหตุผลอันชอบธรรมที่วานี้ก็ย่อมเป็นสิ่งที่กระทำได้ เพราะการใช้ สิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์นั่นเอง ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ให้อำนาจในเรื่องสิทธิของคนไทยเอาไว้ดังนี้

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน บุคคลซึ่งถูก ล่วงละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาล หรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ในศาลได้

มาตรา ๒๙ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญ รับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัย อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะ กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้ ...

มาตรา ๓๑ บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย...

ดังนั้น มนุษย์มีอำนาจเต็มทีในการดำเนินชีวิตของเขาเอง ในสภาพที่เศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยหรือ ภาวะที่ จำเป็นที่เขาไม่มีทางเลือกอื่น หรือจิตเป็นกุศลในการที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เขาสามารถที่จะบริจาค หรือขายอวัยวะของเขาได้ตามที่ไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของคนอื่น เขาขายอวัยวะเพื่อตัวเขาเองเพื่อสังคมจะได้มี ความสุข แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะได้บัญญัติเอาไว้เกี่ยวกับการซื้อขายอวัยวะมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่สมควรก็ตามหรือ รวมไปถึงการค้าขายสิ่งอื่น ๆ ที่ผิดกฎหมายบ้านเมือง การค้าขายชนิดนั้นเป็นความผิดทั้งทาง ศีลธรรมและ กฎหมายอันดีงาม ซึ่งมีอยู่ ๕ ประการ คือ

*ดูกรภิกษุทั้งหลาย การค้าขาย ๕ ประการนี้ อันอุบาทว์ไม่พึงกระทำ ๕ ประการเป็นไฉน คือ การค้าขายศตรา ๑ การค้าขายสัตว์ ๑ การค้าขายเนื้อสัตว์ ๑ การค้าขายนำเมา ๑ การค้าขายยาพิษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายการค้าขาย ๕ ประการนี้แล อันอุบาทว์ไม่พึงกระทำ*²⁹

²⁶ ที.สี. ๙/๓๑๒/๓๓๘.

²⁷ ส.ส. ๑๕/๖๕/๑๘.

²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, จัดพิมพ์โดยเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ,

(ในหนังสือพจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมของพระธรรมปิฎก กล่าววว่า สัตตวณิชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ (ซึ่งรวมไปถึงอวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์ด้วย) ดูในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม หน้า ๒๐๕)

มนุษย์เรานั้น เมื่อถึงคราวที่จะต้องรักษาชีวิตของตนเองจากอันตรายต่าง ๆ ซึ่งถือว่าสิ่งที่มนุษย์รัก ที่สุดไม่มีอะไรเกินไปกว่าชีวิตของตนเอง ในขณะที่มนุษย์ยังไม่ประสบอันตรายถึงชีวิต ก็เห็นสิ่งอื่นมีความ สำคัญกว่าเสมอ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินเงินทอง แต่พอถึงคราวที่จะต้องรักษาชีวิตของตนเอง อะไร ๆ ก็สามารถทำได้ เงินทองก็ไม่คิดเสียดาย ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่มีการซื้อขายอวัยวะ การกล่าววว่ามนุษย์เห็นชีวิตสำคัญที่สุด จะยืนยันประเด็นนี้ได้จากพุทธพจน์ที่ว่า

ดูกรพระราชผู้ประเสริฐสุด พระองค์จงทรงสมบูรณด้วยธรรมข้อนั้นเถิด นรชนพึงสละทรัพย์ เพราะเหตุแห่งอวัยวะอันประเสริฐ เมื่อจะรักษาชีวิตไว้ พึงสละอวัยวะ เมื่อระลึกถึงธรรมพึงสละทั้งอวัยวะทั้งทรัพย์และแม้ชีวิตทั้งหมด³⁰

ท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อปัญหาเกี่ยวกับการซื้อขายอวัยวะเป็นท่าทีที่เปิดกว้าง เพราะพระพุทธศาสนา นอกจากจะยึดหลักศีลธรรมเป็นเกณฑ์แล้ว ยังต้องอาศัยองค์ประกอบของสังคมด้านต่าง ๆ มาประกอบการพิจารณาอีกด้วย ถ้าเห็นว่าสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้นมานั้น หรืออาชีพนั้น ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด พุทธศาสนาก็มีท่าทีไม่คัดค้าน เพียงแต่ยึดหลักแห่งความถูกต้องเอาไว้เป็นมาตรฐานในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมา เช่น อาชีพการทำประมง ซึ่งเป็นอาชีพขัดกับศีลข้อปาณาติบาต พุทธศาสนาก็ไม่คัดค้านโดยตรงเพราะยึดเอาประโยชน์สูงสุดของสังคมหรือประโยชน์ที่มีมากกว่า ถ้าหากในอนาคตมีความจำเป็นต้องมีการประกอบอาชีพนี้ มีเหตุผลเพียงพอที่น่าจะมีทางนำมาพิจารณาได้ นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการบางท่านให้ ความเห็นว่า การซื้อขายอวัยวะนั้น น่าจะมีเพียงประเด็นเดียวที่ทำได้ คือ การบริจาคเท่านั้น ส่วนการขายอวัยวะเป็นเรื่องผิดศีลธรรม “จริงอยู่เจ้าของอวัยวะแม้จะมีสิทธิแต่ก็มีสิทธิเพื่อบริจาค ไม่มีสิทธิในการขายอวัยวะเพราะเมื่อมีผู้ซื้อก็มีผู้ขาย เมื่อมีทั้งผู้ขายและผู้ซื้อก็สำเร็จเป็นการค้าขายดังนั้น ในทัศนะทางพระพุทธศาสนาอวัยวะเป็นสมบัติส่วนตัว ที่เจ้าของมีสิทธิที่จะบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นได้ แต่จะขายไม่ได้ เพราะผิดศีลธรรม เหตุผลที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพนี้ที่สามารถอ้างได้แต่ต้องประกอบด้วยหลักใหญ่ ๆ ดังนี้

- เจ้าของอวัยวะมีความสมัครใจที่จะขายหรือบริจาค
- ผู้ป่วยหรือคนไข้ได้รับประโยชน์และไม่มีผลข้างเคียง
- กระทำโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ และมีขั้นตอนที่ถูกต้องและกระทำอย่างรัดกุม³¹

สรุป ปัญหาการซื้อขายอวัยวะมนุษย์นั้นกระทำโดยบุคคล ๒ พวกคือ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญและบริษัทที่ประกอบอาชีพนี้ คนขายเป็นเพียงผู้ได้รับประโยชน์เพียงเล็กน้อยเท่านั้นและการขายอวัยวะก็เป็นไปอย่างไม่เต็มใจทำ แต่เนื่องจากภาวะที่จำยอมต้องทำเช่นนั้น เพราะมนุษย์รักตนเองมากที่สุดเหนือสิ่งอื่นใด ดังนั้น แพทย์คือผู้ที่มีบทบาทอย่างยิ่ง จำเป็นต้องมีศีลธรรมและจริยธรรมให้มั่นคง ซึ่งคุณธรรมของแพทย์ที่ดีและไม่ดีในทัศนะของพระพุทธเจ้านั้นคือ

แพทย์ที่ไม่เหมาะสมแก่ความเป็นแพทย์มี ๕ ประการคือ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ไม่ควรพยาบาล ไข้คือ เป็นผู้ไม่สามารถเพื่อประกอบ ๑ ไม่รู้จักของแสดงและไม่แสดง คือ นำของแสดงเข้าไปให้ ก้นของไม่แสดงออกเลย

³⁰ พ.ช.า. ๒๘/๓๘๒/๑๐๖.

³¹ บรรจบ บรรณรุจิ, เล่มนี้มีปัญหา ๒, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๒๖.

๑ พยาบาลไข้เห็นแก่อามิส ไม่มีจิตเมตตา ๑ เป็นผู้เกลียดที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือของที่
อาเจียนออกไป ๑ เป็นผู้ไม่สามารถจะชี้แจงให้คนไข้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถาใน
กาลทุกเมื่อ ๑ ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แลไม่ควรพยาบาลไข้

แพทย์ที่เหมาะสมแก่ความเป็นแพทย์ มี ๕ ประการคือ

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ ควรพยาบาลไข้คือเป็นผู้สามารถ
ประกอบยา ๑ รู้จักของแสลง และไม่แสลง คือกินของแสลงออก นำของไม่แสลงเข้าไปให้ ๑ มีจิตเมตตา
พยาบาลไข้ ไม่เห็นแก่อามิส ๑ เป็นผู้ไม่เกลียดที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ เขฬะ หรือของที่อาเจียนออกไป
เสีย ๑ เป็นผู้สามารถที่จะชี้แจงให้คนไข้เห็นแจ้ง สมทาน อาจหาญ ร่ำเริง ด้วยธรรมิกถาในกาลทุกเมื่อ ๑
ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพยาบาลไข้ที่ประกอบด้วยองค์ ๕ นี้แล ควรพยาบาลไข้²

คำถามท้ายบท

๑. สาเหตุหลักแห่งการซื้อขายอวัยวะคืออะไร ?
๒. การซื้อขายอวัยวะผิดศีลธรรม กฎหมายบ้านเมืองหรือไม่ ? เพราะเหตุใด ?
๓. กฎหมายรับรองการซื้อขายอวัยวะยังมีปรากฏอยู่ในบางประเทศ ท่านเห็นด้วยหรือไม่ที่ให้มีกฎหมายนี้ ?
๔. การแก้ไขปัญหามิให้มีการซื้อขายอวัยวะมนุษย์นี้ถ้าท่านมีอำนาจควบคุมจะแก้ไขที่จุดไหนก่อน ?
๕. จงชี้แจงให้เห็นโทษและประโยชน์อันเกิดมาจากการซื้อขายอวัยวะ ?
๖. การซื้อขายอวัยวะแบ่งเป็นกี่อย่าง ? อะไรบ้าง ?
๗. การซื้อขายอวัยวะในมุมมองของพระพุทธศาสนานั้น เป็นอย่างไร ?
๘. ตามหลักกฎหมายแห่งกรรมการบริจาคอวัยวะเป็นกุศลหรืออกุศลและวิบากจะเป็นอย่างไร ?
๙. แนวทางการแก้ปัญหาการซื้อขายอวัยวะในสังคมไทยตามหลักพุทธจริยศาสตร์ควรเป็นอย่างไร ?
๑๐. แนวทางในการส่งเสริมการบริจาคอวัยวะเพื่อผู้ป่วยควรเป็นอย่างไร ?